

ДАХНОВА

Олена Євгенівна
elenadakhnova@gmail.com

УДК 369.044.1

АНАЛІЗ РЕФОРМУВАННЯ ЄДИНОГО СОЦІАЛЬНОГО ВНЕСКУ

ANALYSIS OF THE UNIFORM SOCIAL CONTRIBUTION'S REFORM

к.е.н., доцент, Харківський
інститут фінансів
Київського національного
торговельно-економічного
університету

У статті проаналізовано динаміку надходжень ЄСВ як основного джерела фінансування системи соціального страхування. Дана оцінка результатів зниження ставки ЄСВ. Запропоновано напрями удосконалення справляння єдиного соціального внеску в сучасних економічних умовах.

В статье проанализирована динамика поступлений ЕСВ как основного источника финансирования системы социального страхования. Дана оценка результатов снижения ставки ЕСВ. Предложены направления совершенствования взимания единого социального взноса в современных экономических условиях.

In the article the dynamics of receipts of uniform social contribution as the main source of financing of the social insurance system is analyzed. The results of the reduction of the rate of uniform social contribution are given. The directions for improving the collection of uniform social contribution in the current economic conditions are proposed.

Ключові слова: соціальне страхування, єдиний соціальний внесок, мінімальна зарплата, ефективна ставка, детінізація

Ключевые слова: социальное страхование, единый социальный взнос, минимальная зарплата, эффективная ставка, детенизация

Keywords: social insurance, uniform social contribution, minimum wage, effective rate, deshadowing

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку українське суспільство зазнає рішучого й всеосяжного реформування, спрямованого на відновлення економічного зростання, модернізації економіки країни, підвищення її конкурентоспроможності у світовому масштабі, формування ефективної системи державного управління. Будь-які економічні реформи позначаються на соціальній сфері. Вагомим аспектом віддзеркалення місця людини в системі державної політики є стан її соціального захисту та надання соціальних гарантій. Саме тому в сучасних економічних умовах особливої уваги набувають проблеми та перспективи розвитку системи соціального страхування населення.

Питання соціального захисту населення завжди перебувають у центрі уваги науковців. Останнім часом більшість публікацій за даною тематикою спрямована на дослідження проблем фінансування сфери соціального страхування, зокрема у статті Л.П. Сидельникової [7] визначено вплив формальних та неформальних інститутів на розширення бази нарахування ЄСВ та надано оцінку фіскальної ефективності реформування цього обов'язкового платежу. Аналіз адміністрування та справляння єдиного соціального внеску за останні роки проведено у роботах А.П. Макаренка, А.В. Нікуліна [4] та І.М. Серватинської [5]. В той же час процеси реформування системи соціального страхування України тривають і потребують постійного моніторингу з метою оцінки проміжних

результатів та проведення корегувальних заходів.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні сучасного стану справляння єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування в Україні та визначенні напрямів удосконалення його справляння в сучасних умовах.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою дослідження виступають наукові праці вітчизняних фахівців у сфері соціального страхування, а також звітність Державної фіскальної служби України та Державної статистичної служби України. При проведенні дослідження використані методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

У розвитку вітчизняної системи соціального страхування важливим кроком було запровадження з 01.01.2011 р. єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ), який замінив собою чотири раніше існуючих обов'язкових соціальних відрахувань до Пенсійного та інших фондів соціального страхування.

ЄСВ являє собою консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється в системі загальнообов'язкового державного страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі.

Загальні положення, що визначають порядок збору ЄСВ, встановлені Законом України «Про збір та

облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» № 2464-VI від 08.07.2010 р..

Запровадження єдиного внеску мало на меті забезпечити повне та безперервне надходження коштів на рахунки всіх чотирьох соціальних фондів, зменшити адміністративне та фінансове навантаження на роботодавців та спростити звітність для суб'єктів підприємницької діяльності.

До 2016 р. ставки ЄСВ диференціювалися в залежності від виду платника, а також в залежності від класів професійного ризику виду діяльності (мінімальний розмір складав 36,76 %, максимальний – 49,7 %).

Сучасний етап реформування системи соціального страхування в Україні слід пов'язувати з прийняттям 24.12.2015 р. Закону України №909-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році», яким було скорочено ставку ЄСВ до 22% для всіх категорій платників та скасовано утримання ЄСВ із заробітної плати працівників та інших доходів [1].

Головною метою цих новацій було визначено

створення умов для збільшення надходжень до бюджету та забезпечення збалансованості бюджету 2016 р., а також покращення адміністрування податків. Окрім зазначеної мети, фахівцями визначались й інші цілі, а саме: зниження навантаження на фонд оплати праці і, як наслідок, легалізація заробітної плати та зайнятості.

Отже, за статистичними даними 2014-2017 рр. (табл. 1) проаналізуємо, чи вдалося досягти поставлених цілей.

Аналіз даних табл. 1 свідчить про суттєве скорочення надходжень сум ЄСВ у 2016 р. порівняно з 2015 р., проте у 2017 р. вдалося збільшити цей показник до рівня 2014 р. При цьому фонд оплати праці протягом 2016-2017 рр. зростав майже однаковими темпами. Таку ситуацію можна пояснити різким підвищенням бази нарахування ЄСВ (мінімальна заробітна плата у 2017 р. зросла вдвічі).

У табл. 2 наведена інформація щодо змінення розміру мінімальної заробітної плати, а також мінімального розміру ЄСВ.

Таблиця 1

Динаміка фонду заробітної плати та надходжень ЄСВ за 2014-2016 рр., млрд. грн.

[розраховано за даними [2, 3]]

Показник	2014	2015	2016	2017	Відхилення, %		
					2015 / 2014	2016 / 2015	2017 / 2016
Сума нарахованого доходу у формі заробітної плати	446,2	472,7	564,5	674,4	+5,94	+19,42	+19,47
Надходження сум ЄСВ	181,1	185,7	131,8	180,8	+2,54	-29,03	+37,18

Таблиця 2

Динаміка розміру мінімальної заробітної плати за 2014-2016 рр. [складено за даними [2]]

Період	Мінімальна заробітна плата, грн.	Мінімальний ЄСВ, грн.	Відхилення, %
з 01.01.2014 по 31.08.2015	1218	422,65	-
з 01.09.2015 по 31.12.2015	1378	478,17	13,1
з 01.01.2016 по 30.04.2016	1378	303,16	-36,6
з 01.05.2016 по 30.11.2016	1450	319,00	5,2
з 01.12.2016 по 31.12.2016	1600	352,00	10,3
з 01.01.2017 по 31.12.2017	3200	704,00	100,0

Як свідчать дані табл. 2, після різкого скорочення (на 36,6 %) розміру мінімального ЄСВ у 2016 р. у зв'язку із зниженням ставки до 22 % спостерігалось поступове зростання мінімальної заробітної плати та відповідно мінімального розміру ЄСВ.

Отже, фіскальні підсумки 2016 р. продемонстрували перерозподіл коштів, що були вивільнені у зв'язку із значним зменшенням ставки ЄСВ, у збільшення фонду заробітної плати. В той же час, як наголошують Д. Серебрянський та А. Вдовиченко [6], інтерпретація зростання номінальної заробітної плати як наслідку зниження ставки ЄСВ є дуже сильним припущенням, особливо в умовах потужної інфляції

за підсумками 2015 р.. За офіційними даними у 2015 р. відносно 2014-го р. індекс споживчих цін становив 148,7 %, у 2016 р. відносно попереднього року – 113,9 %, а у 2017 р. відносно попереднього року – 114,4 % [2].

Динаміка коливання індексу споживчих цін та темпів зростання/зниження номінальної і реальної заробітної плати унаочнена на рис. 1.

Для відображення реального навантаження на фонд оплати праці доцільно розрахувати ефективну ставку ЄСВ та порівняти суму коштів, зекономлених за рахунок зниження ставки ЄСВ, з приростом фонду оплати праці (табл. 3).

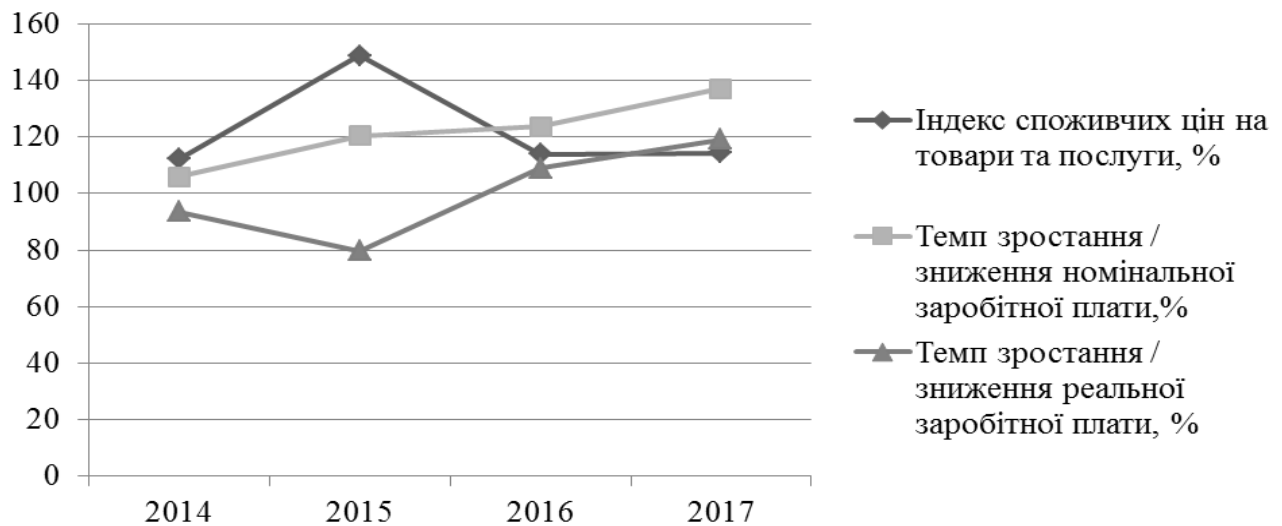

Рис. 1. Динаміка індексу споживчих цін та темпів зростання/зниження номінальної і реальної заробітної плати за період 2014-2016 рр.

Таблиця 3

Динаміка фонду заробітної плати та надходжень ЄСВ за 2014-2016 рр., млрд. грн.

[розраховано за даними [2, 3]]

Показник	2014	2015	2016	2017
Ефективна ставка ЄСВ, %	40,59	39,28	23,35	26,81
Економія коштів за рахунок ЄСВ, млрд. грн.	-	+6,16	+89,96	-23,34
Приріст номінального ФОП, млрд. грн.	-	+26,50	+91,80	+109,90

Розрахунки свідчать, що у 2016 р. відбулася саме конвертація несплаченого ЄСВ у ФОП. Тобто за перший рік запровадження зниженої ставки ЄСВ не дало очікуваних результатів щодо збільшення надходжень до бюджету та легалізації заробітної плати. Проте зростання ефективної ставки ЄСВ у 2017 р. завдяки подальшому нарощуванню бази нарахування ЄСВ призвело до збільшення як надходжень коштів, так і приросту фонду оплати праці. Але говорити про наявні результати легалізації зайнятості та заробітної плати ще зарано.

На нашу думку, для реальної детінізації зайнятості та оплати праці необхідно застосувати регресивну шкалу ставок ЄСВ, за якої при зростанні бази нарахування ЄСВ (заробітної плати) відбувається скорочення розміру ставки ЄСВ. Така практика існувала в Росії у період з 2001 по 2009 рр., коли було запроваджено єдиний соціальний податок з регресивною ставкою від 26 % до 2 %. Однак, слід зауважити, що ефективність застосування регресивних ставок певною мірою залежить від рівня податкової культури та фіскальної свідомості економічних суб'єктів. Як справедливо зазначає Л.П. Сідельникова: «Рішення бізнесу щодо сплати єдиного соціального внеску залежить не лише від рівня його ставки, а й від тих цінностей, якими керується суспільство на сучасному етапі свого розвитку» [7, с. 167].

Основний ризик при зменшенні ставки ЄСВ – зростання дефіциту бюджету Пенсійного фонду. На

цьому наголошують більшість фахівців, зокрема Л.П. Сідельникова зазначає, що наслідком зниження ставки єдиного соціального внеску стало безпрецедентне зростання обсягів фінансування ПФУ з державного бюджету України [7, с. 165]. У 2016 р. такі видатки були заплановані у розмірі 144,9 млрд. грн. або 21,5 % загального обсягу видатків державного бюджету; а у 2017 р. бюджет Пенсійного фонду України затверджено з дефіцитом у 141,3 млрд. грн. [2].

З цієї точки зору цікавою, на наш погляд, є пропозиція Л.П. Шевчук та Л.Й. Мусятовської [9] щодо запровадження регресивно-прогресивної моделі розрахунку ЄСВ, суть якої полягає в застосуванні різних ставок внеску в залежності від заробітної плати. В основі моделі буде законодавчо встановлена ставка єдиного соціального внеску в розмірі – 22 %, яка буде застосована до середньої заробітної плати, тоді як для мінімального і максимального розміру оплати праці ставка буде найвища [8, с. 210].

Отже, вдосконалення справляння єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування потребує подальших аналітичних розрахунків та наукового обґрунтування рівня ставки ЄСВ, а також врахування інституційних чинників економічного розвитку суспільства.

ВИСНОВКИ

Аналіз динаміки надходжень ЄСВ за 2014-2016 рр. дозволив виявити наявність проблем у фінансуванні системи соціального страхування (перш за все, суттє-

ве збільшення дефіциту бюджету Пенсійного фонду), а також відсутність реальної детінізації заробітних плат. Таким чином, зниження ставки ЄСВ до 22 % у 2016 р. призвело до складної ситуації у сфері державних фінансів в цілому. Для подолання зазначених проблем пропонуємо повернутися до попереднього механізму справляння ЄСВ, а саме – використання диференційних ставок внеску та розподіл податкового тягара між працівником і роботодавцем. Це дозволить роботодавцям знизити навантаження на ФОП та створить економічне підґрунтя для розвитку накопичувального пенсійного страхування. У свою чергу, активізація накопичувального пенсійного страхування сприятиме збалансуванню фінансових ресурсів системи соціального страхування, зменшенню дефіциту державного бюджету та детінізації ринку праці.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році: Закон України від 24.12.2015 р. №909-VIII. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/909-19>
2. Державна служба статистики України. Офіційний веб-сайт. Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
3. Державна фіскальна служба України. Офіційний веб-сайт. Режим доступу: <http://sfs.gov.ua>
4. Макаренко А.П., Нікулін А.В. Оцінка реформування єдиного соціального внеску в Україні // Економіка та держава. – 2017. – № 1. – С. 15-18
5. Серватинська І.М. Адміністрування та справляння єдиного соціального внеску: зарубіжні та вітчизняні реалії // Глобальні та національні проблеми економіки: електронне наукове фахове видання. – 2015. – Вип. 6. – С. 799-805.
6. Серебрянський Д., Вдовиченко А. ЄСВ і детінізація: фальстарт чи початок структурних змін? // Дзеркало тижня. – 4 червня 2016 р. / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://dt.ua/finances/yesv-i-detinizaciya-falstart-chi-pochatok-strukturnih-zmin-.html>
7. Сідельникова Л.П. Сучасний стан та перспективи фінансування державних фондів соціального страхування // Причорноморські економічні студії. – 2016. – Вип. 6. – С. 158-162.
8. Шевчук Л.П., Мусятовська Л.Й. Аналіз результатів розрахунку єдиного соціального внеску згідно різних моделей // Финансы, учет, банки. – 2016. – № 1(21). – С. 207-214.